

kaynaklarda Muammer b. Abbâd'a Muammeriyye (Ma' meriyye) diye tâli bir fırka nisbet edilmişse de literatürde bu fırkanın temsilcilerine rastlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA

Hayyât, *el-İntişâr*, s. 22-23, 45-48, 105, 120, 122; Ebû'l-Kâsim el-Belhî, *Zikrû'l-Mu'tezile* (Kâdî Abdülcebbar, *Fazlû'l-i'tizâl* içinde), s. 71; Eş-ârî, *Makâlât* (Ritter), s. 168, 192-193, 199, 253, 272-273, 318, 325, 331, 347, 363, 372-373, 382, 405, 417, 433, 488; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdü), s. 206-207; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğnî*, IX, 11; XI, 311; a.m.f., *Fazlû'l-i'tizâl ve Tabakâtü'l-Mu'tezile* (nşr. Fuâd Seyyid), Tunis 1394/1974, s. 266-267; Bağdâdî, *el-Farâğ* (Abdülhamîd), s. 151-155; İbn Hazm, *el-Faşl* (Umeyre), III, 34; V, 59-61; Şehristânî, *el-Milel* (Kılânî), I, 65-68; İbnü'l-Murtazâ, *Tabakâtü'l-Mu'tezile*, s. 54-56; Makrîzî, *el-Hıta*, II, 347; H. Daiber, *Das theologisch-philosophische System des Mu'ammâr Ibn Abbâd as-Sulamî*, Beirut 1975, s. 12-22, 589-596, ayrıca bk. tür.yer.; a.m.f., "Mu'ammâr b. 'Abbâd", *El²* (İng.), VII, 259-260; Ali Sâmî en-Neşşâr, *Neş'etü'l-fikri'l-felsefi fi'l-İslâm*, Kahire 1977, I, 504-519; Mîr Velîyüddin, "Mu'tezile", *İslâm Düşüncesi Tarihi* (ed. M. M. Serîf), İstanbul 1980, I, 247-248; W. M. Watt, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri* (trc. Ethem Ruhi Fiğlalı), Ankara 1981, s. 239, 276, 298, 300-301; A. G. Chejne, "Mu'ammâr b. Abbâd al-Sulamî; A Leading Mu'tazilite of the Eighth-ninth Centuries", *MW*, LI (1961), s. 311-320; R. M. Frank, "al-Ma'nâ: Some Reflections on the Technical Meanings of the Term in the Kalâm and its Use in the Physics of Mu'ammâr", *JAOS*, LXXXVII/3 (1967), s. 248-259.

MUSTAFA ÖZ

MUAMMERİYYE

(المعمرية)

Muammer b. Abbâd'a
(ö. 215/830)

nisbet edilen Mu'tezilî fırka
(bk. MUAMMER b. ABBÂD).

MUAMMERÛN

(المعمرون)

Yüz yıldan fazla yaşamış kimseleri
ifade eden terim.

Sözlükte muammer kelimesi "ömrü uzun olan kişi" anlamında olup hadis ilminde uzun süre yaşayan muhaddisler için kullanılır. Seksen yaşını aşmış kişiler zaman zaman muammerûndan sayılmışsa da bu terim daha çok 100-120 yıl yaşayanları ifade eder. Muammer kelimesi Arap edebiyatı literatüründe de uzun ömürlü edebiyatçılar için kullanılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de uzun yaşadığı bildirilen Hz. Nûh'un Kitâb-ı Mukaddes'teki benzeri Methuselâh'tır.

Hadis literatüründe muammerûndan ilk anılanlar arasında en az 150 yıl yaşadığı rivayet edilen Selmân-ı Fârisî ile Hakîm b. Hizâm ve onun büyük dedesi, dedesi, babası ve 120 yıldan fazla hayat sürdüğü kaydedilen Hassân b. Sâbit bulunmaktadır. Muhadram şairlerden sahâbî Lebîd b. Rebîa'nın bir asırdan fazla yaşadığı belirtilir. Câhiliye devri şairlerinden Düreyd b. Simme ve Eksem b. Sayfî; aştaptan Câbir b. Abdullah, Enes b. Mâlik, Huveytîb b. Abdüluzzâ, Kürz b. Alkame; tâbiinden Ebû Recâ el-Utâridî ve Ebû Osman en-Nehdî de muammerûndandır.

Muammerûn kelimesi terim anlamıyla hadis usulü kitaplarında Hâkim en-Nisâbü'rî'den itibaren kullanılmaya başlanmış, çeşitli eserlerde "Ma'rifetü vefeyâtî'r-ruvât ve mevâlidihim ve mikdâri a'mârihim", "Ma'rifetü a'mâri'l-muhaddisin", "et-Tevarîh ve'l-vefeyât" gibi başlıklar altında uzun ömürlü sahâbîlerle daha sonraki nesillerden uzun yaşamış bazı kimselerin hayatları hakkında bilgi verilmiştir. Muhtelif zamanlarda, uzun süre yaşadığı kendileri veya başkaları tarafından ileri sürülen, bu arada Resûl-i Ekrem'i gördüğünü iddia eden kimseler ortaya çıkmış, bunlar birtakım sözleri Hz. Peygamber'e nisbet etmişlerdir. Ancak cerh ve ta'dil ilmi sayesinde gerekli tedbirler alınmış, bu kişilerden ve onlardan rivayette bulunanlardan, bu rivayetleri nakledenlerden hadis alınması engellenmiştir. Ancak sahâbî biyografilerine dair eserlerde iddiaları sebebiyle bu kişilerin hal tercümelerine de yer verilmiştir (Okıç, s. 71-73). Batılı araştırmacılar bu ayırımı dikkat etmeksizin söz konusu kişilerin de sahâbe arasında sayıldığını ileri sürmüşlerdir (*El²* [İng.], VII, 258). Muammerûn konusu İmâmiyye Şîası açısından da önem taşır. İbn Bâbeveyh Şeyh Sadûk, Hz. Âdem'den itibaren uzun yaşamış kişiler hakkında bilgi verdikten sonra Allah'ın her ümmette bazı kimselere uzun ömür verdiğini belirtmiş, bunun imamın gaybûbetini meşrûlaştıran ve onun geri döneceği beklentisini güçlendiren bir delil olduğunu söylemiştir (*Kemâlû'd-dîn*, s. 555-576).

Muammerûn meselesi şarkiyatçıların da ilgisini çekmiş, Batı dillerinde bunlar "macrobe, macrobien, macrobite, mathusalem" gibi kelimelerle ifade edilmiştir (Okıç, s. 70). İgnaz Goldziher muammerûnun kussâsı gibi hadis uyduran yalancılar olduğunu söylemiş, böylece kussâs ile bir hadis terimi olarak kullanılan muammerûn arasında doğrudan irtibat

kurmuştur. Ca'fer b. Nastür er-Rûmî, Serbâtek el-Hindî, Reten b. Nasr gibi sahâbî olduğunu iddia edenlerin yalancılıkları esasen tabakat kitaplarında ortaya konmuştur. İgnaz Goldziher'in verdiği örneklerden onun, muammerûn ile daha çok Hz. Peygamber'i gördüğünü iddia eden uzun ömürlü kişileri kastettiği anlaşılmaktadır. Halbuki terim Resûl-i Ekrem'le kayıtlı olmaksızın uzun süre yaşamış kişileri ifade eder. G. H. A. Juynboll ise muammerûn kavramını daha sonraki nesillerde içine alacak şekilde genişletmiştir. Juynboll, Küfe'de ve kısmen Basra yöresinde kullanılan isnadların muttasıl hale getirilmesi amacıyla İbn Mes'ûd ile talebeleri arasındaki kopukluğun müşterek râviye gelinceye kadar muammerûndan olduğu söylenen hayalî kişilerce kapatıldığını ileri sürmüş, bunun İbn Mes'ûd'un Alkame, Mesrûk, Esved b. Yezîd gibi talebeleri vasıtasıyla gerçekleştirildiğini kaydetmiştir (*WZKM*, LXXXI |1991|, s. 172-175). Ancak sika râvilerle ilgisi bulunmayan bu görüş de temellendirilememiştir.

Muammerûnla ilgili belli başlı çalışmalar şöylece sıralanabilir: 1. Heysem b. Adî (ö. 207/822), *Kitâbü'l-Mu'ammerîn* (*El²* [İng.], VII, 258). 2. Ebû Hâtim es-Sicistânî, *Kitâbü'l-Mu'ammerîn*. Muammerûna ait sözlerin ve şiirlerin derlendiği eser, İgnaz Goldziher tarafından *Das Kitâb al-Mu'ammârîn va taraf min ahbârihim ve mâ kâlûhu fi muntehâ a'mârihim des Abû Hâtim Abhandlungen zur Arabischen Philologie* adlı çalışmanın II. cildi olarak neşredilmiştir (Leiden 1899). Kitabı daha sonra Ahmed Nâcî *Kitâbü'l-Mu'ammerîn mine'l-'Arab ve taraf min ahbârihim* (Kahire 1323) ve Abdülmün'im Âmir yine Sicistânî'nin *el-Veşâyâ* adlı eseriyle birlikte *el-Mu'ammerûn ve'l-Veşâyâ* (Kahire 1961) adıyla yayımlamıştır. 3. Ebû Zekeriyâ İbn Mende, *Cüz' fihî men 'âşe mi'e ve işrîne sene mine's-şahâbe*. 120 yıldan fazla yaşamış on dört sahâbiye yer verilen eseri Mecdî es-Seyyid İbrâhim (Bulak 1989) ve Meşhûr Hasan Selmân (Beirut 1412/1992) neşretmiştir. 4. Zehebî, *Cüz' fihî ehlü'l-mi'e*. Sahâbeden 730'a (1330) kadar 100 yıldan fazla yaşayan 126 kişiye yer verilen bu eser ilk defa *Ehlü'l-mi'e fe-şâ'id en adıyla Beşşâr Avvâd Ma'rûf* (*Mecelletü'l-Mevridi'l-İrâkiyye*, II/4 |1973|, s. 107-142), ardından aynı adla (*Ahl al-mi'a fa-şâ'id en*) Jacqueline Sublet (*Cahiers d'onomastique arabe* içinde, I |1979|, s. 99-159) tarafından yayımlanmış, daha

MUAMMERÜN

sonra Ebû Yahyâ Abdullah el-Kinderî'nin tahkiikiyle de neşredilmiştir (Beyrut 1418/1997). **5.** Zehebî, *Esmâ'ü men 'âşe semânîne sene ba'de şeyhîhî ev ba'de semâ'ihî* (Beyrut 1418/1997). **6.** Süyûtî, *Riḥu'n-nesrîn fîmen 'âşe mine's-şahâbe mi'e ve işrîn* (Lahor, ts.).

İbn Hacer el-Askalânî, başta *el-İşâbe ve Lisânü'l-Mizân* olmak üzere bazı eserlerinde muammerün ile onların bir kısım rivayetlerinden söz etmiş, ayrıca *Kitâbü'l-Muammerîn* adıyla bir kitap yazdığını belirtmiştir (*el-İşâbe*, VI, 369). Bu eser muhtemelen müellifin *Kitâbü men câveze'l-mî'e* adını verdiği (a.g.e., VI, 395) çalışmasıdır. Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin *A'mârü'l-a'yân*'i ile (nşr. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî, Kahire 1414/1994) Ebû'l-Ferec el-İsfahânî'nin *Kitâbü'l-Eğâ-nî*'sinde de uzun ömürlü kişilerin hayatlarına dair bilgi verilmiş, G. H. A. Juynboll konuya dair bir makale yazmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA

Lisânü'l-'Arab, "amr" md.; Ebû Hâtim es-Sicistânî, *el-Muammerün ve'l-Veşâyâ* (nşr. Abdülün'im Âmir), Kahire 1961, neşredenin girişi; İbn Bâbaveyh, *Kemâlü'd-dîn ve temâmü'n-nî'me* (nşr. Ali Ekber el-Gaffârî), Kum 1405, s. 555-576; Ebû Zekeriyâ İbn Mende, *Cüz' fîhi men 'âşe mi'e ve işrîne sene mine's-şahâbe* (nşr. Meşhûr Hasan Selmân), Beyrut 1412/1992, neşredenin girişi; Bedreddin İbn Cemâa, *el-Menhelü'r-revî fî muhtaşari 'ulümi'l-hadîsi'n-nebevî* (nşr. Muhyiddin Abdurrahman Ramazan), Dımaşk 1406/1986, s. 140-143; Zehebî, *Cüz' fîhi ehlü'l-mî'e* (nşr. Ebû Yahyâ Abdullah el-Kinderî), Beyrut 1418/1997, s. 31-43; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VI, 369-395; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîs*, Beyrut 1399/1979, III, 333-335; M. Tayyib Okîç, *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*, İstanbul 1959, s. 70-73; I. Goldziher, *Muslim Studies*, London 1971, II, 159-163; Ahmed M. Şâkir, *el-Bâ'isü'l-haşîs* (nşr. Nâsirüddin el-Elbânî), Riyad 1417/1996, II, 653-655; M. Yaşar Kandemir, *Mevzû Hadisler*, İstanbul 1997, s. 71-74; G. H. A. Juynboll, "The Role of Mu'ammerün in the Early Development of the Isnâd", *WZKM*, LXXXI (1991), s. 155-175; a.mlf., "Mu'ammer", *EJ²* (İng.), VII, 258-259.

İBRAHİM HATİBOĞLU

MUAN'AN

(المعنن)

Senedinde "an" edâ sîgası bulunan hadis.

Sözlükte "an harfiyle rivayet etmek" anlamındaki **an'ane** fiilinden türetilmiş ism-i mef'ûl olan **muan'an** kelimesi terim olarak "senedinin herhangi bir yerinde 'an

fülân' (falandan nakledilmiştir) diye rivayet edilen hadis" demektir. Bir hadisi bu şekilde rivayet eden râviye **muan'in** denir.

An'ane, I. (VII.) yüzyıldan itibaren râvilerin birbirinden hadis naklederken kullandıkları bir rivayet şeklidir. Özellikle tahdîs, ihbâr ve semâ gibi edâ sîgalarının henüz yaygınlaşmadığı ilk dönemlerde bir hocadan semâ yoluyla alınan hadislerin naklinde buna sıkça rastlanır (İbn Hacer el-Askalânî, *Tagliku't-ta'lik*, II, 9). İmam Şâfiî, kendisinden önceki dönemlerde bu sîganın "semâ" anlamı dışında pek kullanılmadığını, ancak kendi devrinde ortaya çıkan müdellis bazı râvilerin buna farklı anlamlar yüklediğini söyler. Bu tarihlerden sonra "an" sîgasıyla yapılan nakiller etrafında ihtilâf belirmiş, "an"ın semâ anlamı ifade edip etmeyeceği ve içinde bu sîganın yer aldığı senedin muttasıl olup olmayacağı konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır.

Ahmed b. Hanbel, Ali b. Medînî, Buhârî, Ebû Zür'a er-Râzî ve Ebû Hâtim er-Râzî başta olmak üzere III. (IX.) yüzyıl muhaddislerinin çoğuna göre "an" ile nakledilen rivayetin semâ yoluyla alınmış kabul edilmesi için senedde tedfîs bulunmamak şartıyla talebe ile hocanın en az bir defa görüşmüş olması gerekir. İmam Müslim ise talebe ile hocanın aynı yüzyılda yaşamış olmasını ve birbiriyle görüşme imkânının bulunmasını yeterli bulmaktadır. Sonradan gelen muhaddislerin çoğu râvinin sika olması, tedfîs yapmaması ve hocasıyla bir defa karşılaşması şartıyla aksi sabit görülmedikçe an'aneli rivayetin semâ yoluyla alındığı ve senedin muttasıl olduğu görüşünü benimsemiştir. Sadece sahih hadis derlemek için yola çıkan müelliflerin eserlerine an'aneli rivayetleri almaları da bunu doğrulamaktadır. Bununla birlikte hadisin muttasıl olduğu kesinlik kazanıncaya kadar tâbiînin an'aneli rivayetini mürsel, tâbiînden sonraki râvinin bu tür rivayetini münkatî' kabul edenler de vardır.

"An" sîgasıyla çokça rivayette bulunan müteahhirin hadisçileri bu sîgaya farklı bir anlam yüklemişlerdir. Süyûtî, kendi dönemindeki Doğulu âlimlerin (Meşârika) bu sîga ile daha çok icâzet yoluyla aldıkları hadisleri rivayet ettiklerini, Batılı âlimlerin (Megâribe) ise onu hem semâda hem icâzette kullandıklarını belirtmiştir (*Tedribü'r-râvî*, s. 134, 136). Bu sîga müşahede edilen veya edilmeyen olayları nakletmekte de kullanılır. Muan'an hadis se-

ned ve metninin durumuna göre sahih, hasen veya zayıf olabilir.

İbn Rüşeyd, *es-Senenü'l-ebyen ve'l-mevridü'l-em'an fi'l-muhâkeme beyne'l-İmâmeyn fi's-senedi'l-mu'an'an* adlı çalışmasında (nşr. Muhammed Habîb b. Hoca, Tunus 1397/1977; nşr. Salâh b. Sâlim el-Mısrâtî, Medine 1417/1996) Buhârî ve Müslim'in, Abdülfettâh Ebû Gudde, *Beyânü mezhebi'l-İmâm Müslim fi'l-hadîsi'l-mu'an'an bi-şarḥihî ve beyâni'l-ma'nıyyi bi'n-naḥdi ve'r-red fî kelâmihi* adlı risâlesinde (Haleb 1405, Zehebî'nin *el-Mûkızâ* adlı eseriyle birlikte, s. 115-140) Müslim'in muan'an hadis konusundaki görüşünü tartışmıştır. Hâlid Mansûr Abdullah ed-Düveys de *Mevkıfü'l-İmâmeyn el-Buḥârî ve Müslim min iştirâti'l-lukyâ ve's-semâ' fi's-senedi'l-mu'an'an beyne'l-müte'âşırîn* adıyla bir yüksekisans tezi hazırlamıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA

Müslim, "Muḥaddime", 6; Şâfiî, *er-Risâle* (nşr. Ahmed M. Şâkir), Kahire 1399/1979, s. 378-379; Hâkim en-Nisâbü'rî, *Ma'rifetü 'ulümi'l-hadîs* (nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin), Medine-Beyrut 1397/1977, s. 34-35; İbn Abdülber, *et-Temhid* (nşr. Mustafa b. Ahmed el-Alevî - M. Abdülkebir el-Bekrî), Mağrib 1387/1967, I, 12-14; İbnü's-Salâh, *'Ulümü'l-hadîs*, s. 61-67; Zehebî, *el-Mûkızâ* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1405, s. 44-46; İrakî, *Fethu'l-muğîs*, s. 73-75; İbn Hacer el-Askalânî, *Tagliku't-ta'lik* (nşr. Saîd Abdurrahman Mûsâ el-Kazeki), Beyrut-Dımaşk-Amman 1405/1985, II, 9; a.mlf., *en-Nüket 'alâ kitâbi İbni's-Salâh* (nşr. Rebî' b. Hâdî Umeyr), Riyad 1408/1988, II, 583-586, 595-599; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Medine 1379/1959, s. 132-136; *Tecrid Tercümesi*, Mukaddime, I, 151-156; Hâlid el-Ahdeb, *Esbâbü' ihtilâfi'l-muhaddisîn*, Cidde 1405/1985, I, 179-196; Hâlid Mansûr Abdullah ed-Düveys, *Mevkıfü'l-İmâmeyn el-Buḥârî ve Müslim min iştirâti'l-lukyâ ve's-semâ' fi's-senedi'l-mu'an'an beyne'l-müte'âşırîn*, Riyad 1417/1997, s. 43-70; G. H. A. Juynboll, "Mu'an'an", *EJ²* (İng.), VII, 260-261.

ABDULLAH AYDINLI

MUÂRAZA

(bk. TEÂRUZ).

MUÂRAZA

(معارضة)

Takdir veya reddiye olarak bir şairin şiirine aynı vezin ve kafiye benzer şiir ortaya koyma ve ortaya konan şiir (bk. NAZİRE).